

Súdni znalci a znalecké posudky v kauzách neplatnosti cirkevného manželstva

Anotácia: Štúdia systematickým spôsobom z hmotnoprávného pohľadu vykladá aktuálne platné cirkevnoprávne zákonodarstvo týkajúce sa pôsobenia súdnych znalcov v procese neplatnosti manželstva, ktorým sa zaoberajú kánony 1671 až 1691 Kódexu kánonického práva z roku 1983 (*CIC – 1983*) a taktiež kánony 1357 až 1367 Kódexu kánonov východných cirkví (*CCEO 1990*). Podľa celosvetových štatistík, ktoré každoročne publikuje Svätá Stolica, na cirkevných súdoch vzrastá počet káuz neplatnosti manželstva, a to najmä z psychických príčin. V týchto kauzách manželskej nulity nezanedbateľnú funkciu plnia súdni znalci, ktorých odborné znalecké posudky významným spôsobom prispievajú k formácii morálnej istoty sudcu, ktorý má rozhodnúť o platnosti či neplatnosti manželstva.

Kľúčové slová: súdny znalec, znalecký posudok, neplatnosť cirkevného manželstva, dôkazy.

Doktrína katolíckej cirkvi považuje „*nerozlučiteľnosť*“ (lat. *indissolubilitas*) za jednu z podstatných vlastností manželstva.¹ Nerozlučiteľnosť manželstva spočíva v tom, že platný manželský zväzok nemožno rozlúčiť ani zvonka ani zvnútra, čiže raz platne uzavreté manželstvo nemôže rozlúčiť ani štátna moc, ani samotní manželia. Inými slovami povedané, v katolíckej cirkvi je monogamické manželstvo nerozlučiteľné na základe *prírodného práva*², a teda nie je možné ho rozlúčiť prostredníctvom žiadneho štátneho zákona.³

Napriek tomu niektoré manželstvá môžu byť neplatne uzavreté na základe týchto troch kategórií: a) existencia manželskej prekážky, b) absencia alebo vada kánonickej formy, c) vada manželského súhlasu. Je dôležité poznamenať, že všetky tri uvedené kategórie príčin neplatnosti manželstva musia reálne existovať v momente, keď sa manželstvo uzatvára, to znamená, keď manželstvo vzniká. V takomto prípade už možno v rámci katolíckej cirkvi, ktorá rázne bráni nerozlučiteľnosť manželstva, uvažovať a následne dokazovať neplatnosť uzavretia manželstva.

Dokazovanie neplatnosti manželstva je veľmi zdĺhavý proces, ktorý sa realizuje na kompetentnom cirkevnom súde. Proces má tri fázy: úvodná, dôkazová a rozhodovacia. V procese neplatnosti cirkevného manželstva v dôkazovej fáze zohrávajú súdni znalci často kľúčovú úlohu, t. j. ich odborné posudky sú dôkazové prostriedky, ktoré slúžia sudcovi na nadobudnutie vnútornej istoty o platnosti či neplatnosti uzatvoreného manželstva.

1. Pojem súdneho znalca

Pojem znalec (lat. *peritus*) sa objavuje v širšom i užšom zmysle slova v Kódexe kánonického práva z roku 1983 na viacerých miestach⁴. Nás však bude zaujímať len ten znalec, ktorý pôsobí v súdnych procesoch, zvlášť v procese dokazovanie neplatnosti manželstva.

¹ Existuje „nespočetné“ množstvo dokumentov hovoriacich o podstatnej vlastnosti nerozlučiteľnosti manželstva. Spomenieme aspoň niektoré. Tridentský koncil, *Sessione XXIV*, can. 7; Pápež PIUS IX. Enc. *Syllabus*, 8. decembris 1864, In AAS 3 (1866 – 67) str. 160 – 167; Pápež PIUS XI., Enc. *Casti connubii*, In AAS 22 (1930) str. 539 – 592, Druhý vatikánsky koncil, Konšt. *Gaudium et spes*, 48 – 50, ...

² Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu sa vyhýbajú terminológii *prírodné právo* pri aplikácii na manželstvo a uprednostňujú termín „*hodnosť*“ (lat. *dignitas*); porov. *Gaudium et spes*, 47.

³ Výnimočne a len v niektorých presne vymedzených prípadoch však pápež, ako nositeľ najvyššej moci (lat. *potestas vicarii Christi*), môže rozviazať aj platný manželský zväzok. Sú to napríklad tieto prípady: manželstvá neužívané (kán. 1142); Pavlovo privilegium (kán. 1143 – 1147); možnosť vybrať si jednu z viacerých žien (kán. 1148); nemožnosť obnoviť službu (kán. 1149).

⁴ Porovnaj tieto kánony Kódexu kánonického práva – 1983: 218, 228, 258, 378, 478, 492, 494, 689, 1041, 1044, 1064, 1189, 1216, 1293, 1718. O súdnych znalcoch hovoria aj kánony Kódexu kánonov východných cirkví z roku 1990: 1105, 1113, 1125 až 1261, 1349, 1350, 1364 a 1477.

Súdny znalec je odborník, ktorého povoláva súd, aby do problému vniesol svetlo svojej vedy a skúsenosti, a tak dokázal určité fakty alebo opísal vnútornú podstatu nejakého bytia alebo veci. Súdny znalec ako odborník si predovšetkým všima vnútorné elementy faktov, ktoré sú bežnému pozorovateľovi neviditeľné.⁵ Inými slovami povedané, súdny znalec je osoba, ktorá ohľadne spornej kauzy má zmiešanú funkciu: a) posudzovaciu, b) svedčiacu. Súdny znalec teda posudzuje isté skutočnosti podľa vedeckých kritérií a zároveň prostredníctvom svojho odborného posudku podáva sudcovi svedectvo, v ktorom mu vysvetľuje, akým spôsobom došiel k prezentovaným záverom.⁶

Súdny znalec v procese dokazovania neplatnosti manželstva môže mať charakter buď dobrovoľný, alebo povinný. Pozvanie súdneho znalca je nutné, ak jeho účasť pri riešení prípadu vyžaduje zákon alebo ju nariaďuje sudca *ex officio*. Na základe kánona 1680⁷ si niektoré procesy manželskej nulity nutne vyžadujú znalecké posudky, a teda účasť povinného súdneho znalca. Ide teda o tieto konkrétne manželské kauzy: dokazovanie: a) **impotencie**, b) **chyby manželského súhlasu z dôvodu choromyselnosti**. Ak si účasť znalca nevyžaduje ani zákon, ani sudca, ale samotné procesné strany si žiadajú jeho znalecký posudok, účasť znalca v procese nie je nutná. Inými slovami povedané, súdny znalec v procese neplatnosti manželstva býva povolaný buď na základe predpisu práva, alebo na príkaz sudcu, ktorý sám rozhodne o potrebe znaleckého posudku, ak usúdi, že je potrebná pomoc vedy na potvrdenie nejakého faktu alebo na objasnenie nejakej skutočnosti.

2. Účasť znalca z príkazu práva

Tak ako sme spomenuli, v zmysle predpisu kánona 1680 účasť súdneho znalca v procese neplatnosti manželstva je povinná v dvoch prípadoch: impotencia, mentálna choroba. To znamená, že v týchto prípadoch použitie znaleckého posudku nie je ponechané na vôľu sudcu, ale je prikázané zákonom (lat. *ex iuris praescripto*). Existuje však výnimka, t. j. v spomenutých prípadoch (impotencie, mentálnej choroby) sudca môže od znaleckého posudku odstúpiť, ak z okolností, ktoré sa zistili počas vyšetrovania evidentne vyplýva, že pomoc znalca je zbytočná. Môže sa to stať vtedy, keď sudca má už poruke vierohodné lekárske správy o diagnózach a liečeniach z obdobia tesne pred sobášom alebo po sobáši a usúdi, že odborný posudok už do prípadu neprinesie nič nového.⁸

2.1 Impotencia (CIC – 1983: kán. 1084, CCEO – 1990: kán. 801)⁹

V kauzách neplatnosti manželstva s právnym titulom impotencie sudca musí do procesu pozvať **súdneho znalca – sexuológa**, aby odborne posúdil, či jeden z manželských partnerov je, alebo nie je prirodzene schopný dospieť k sexuálnemu spojeniu. Aby manželstvo bolo vyhlásené za neplatné, súdny znalec musí preukázať, že aspoň jeden z manželov je postihnutý

⁵ Porov. M. LEGA, V. BARTOCETTI *Commentarius in Iudicia ecclesiastica*, vol. 3., Rím 1950, str. 745.

⁶ Porov. B. BIONDI *La distinzione tra perizia e testimonianza*, In *Foro italiano* 4 (1937), str. 55.

⁷ CIC – 1983: kán. 1680 – V kauzách o impotencii alebo nedostatku súhlasu pre choromyselnosť má sudca využiť pomoc jedného alebo viacerých znalcov, ak sa to z okolností zreteľne neukáže ako zbytočné; v ostatných kauzách sa má zachovať predpis kán. 1574.

Je užitočné poznamenať, že text kánona 1366 CCEO – 1990 je v podstate identický s textom kánona 1680 CIC – 1983.

⁸ Porov. P. HOLEC *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*, Prešov 1997, str. 42 – 45.

⁹ Text kánona 1084 znie:

§ 1. Predchádzajúca a trvalá impotencia buď zo strany muža, alebo ženy, buď absolútna, alebo relatívna, zneplatňuje manželstvo zo samej jeho povahy.

§ 2. Ak prekážka impotencie je pochybná, či už z hľadiska práva, alebo z hľadiska skutku, uzavretiu manželstva sa nemá prekážať, a kým pochybnosť trvá, ani ho vyhlásiť za nulité.

§ 3. Neplodnosť ani nezakazuje, ani nezneplatňuje manželstvo pri zachovaní predpisu kán. 1098.

Aj v tomto prípade je text kánona 1084 v podstate identický s textom kánona 801 CCEO – 1990.

organickou alebo funkčnou impotenciou, ktorá robí manželstvo neplatným. Ďalšou dôležitou okolnosťou, ktorá má vplyv na platnosť manželstva, je skutočnosť, že impotencia musí reálne existovať v čase pred uzatvorením manželstva. Impotencia, ktorá eventuálne vznikne po uzatvorení manželstva, nerobí manželstvo neplatným.

2.2 Psychické stavy spôsobujúce nespôsobilosť uzavrieť manželstvo (CIC – 1983: kán. 1095, CCEO - 1990: kán. 818)

V kauzách neplatnosti manželstva z titulu choromyselnosti cirkevný zákonník nariaďuje sudcovi pozvať **psychiatra** alebo **psychológa** na odborné posúdenie kvality manželského súhlasu, prostredníctvom ktorého snúbenci uzatvárajú manželstvo. Manželský súhlas trpiaci chybami, o ktorých hovorí predpis kánonu 1095, robí manželstvo neplatným. Text kánona 1095 znie:

„Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí:

1. ktorým chýba dostatočné používanie rozumu;
2. ktorí majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku, týkajúceho sa podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať;
3. ktorí z dôvodov psychickej povahy nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva“.¹⁰

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že vyhlásenie neplatnosti manželstva podľa kánona 1095 bez účinkovania súdneho znalca je protizákonné „nisi ex adiunctis inutilis evidenter appareat“.

2.2.1 Vada dostatočného užívania rozumu (CIC – 1983: kán. 1095, 1; CCEO – 1990: kán. 818, 1)

Vada dostatočného užívania rozumu robí osobu prirodzene nespôsobilou dať platný manželský súhlas. Pod termínom „prirodzená nespôsobilosť“ sa má chápať nespôsobilosť muža alebo ženy dať vedomé, slobodné a možné rozhodnutie k manželstvu. Súdny znalec má vo svojej relácii zhodnotiť „či ide o taký stupeň duševného deficitu, ktorý by robil súhlas neadekvátnym vzhľadom na dôležitosť manželstva“.¹¹

2.2.2 Vada ťažkého defektu rozoznávacieho úsudku (CIC – 1983: kán. 1095, 2; CCEO – 1990: kán. 818, 2)

Text kánona 1095 bod 2 Kódexu kánonického práva 1983 znie:

„Uzavrieť manželstvo sú nespôsobilí tí [...], 2. ktorí majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadne podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať“.

Text spomínaného kánona nie je starý, ako dôvod manželskej nulity ho najskôr zaviedli niektoré americké cirkevné súdy, neskôr španielski cirkevní sudcovia a od roku 1941 aj najvyšší cirkevný súd vo Vatikáne – Rímska rota.¹² Rozoznávací úsudok zaradujeme do

¹⁰ Celý text kánona 1095 CIC – 1983 je v podstate identický s textom kánona 818 CCEO – 1990.

¹¹ M. POMPEDDA Chápanie kán. 1095 vo svetle právnej vedy a jurisprudencie, In *Ius et iustitia*, vol. IV, str. 102.

¹² Charakteristiku Rímskej rotu opisuje kánon 1443: „*Riadnym tribunálom (súdom), ktorý ustanovil pápež na prijímanie odvolaní, je Rímska rota*“. Čo sa týka kvality rotálnych sudcov, čl. 18 upresňuje, že majú byť odborníkmi, osvedčenými v vedomostiach a majú byť vybraní pápežom z rozličných častí sveta, (porov.: *Romanae Rotae Tribunalis Normae*, 18, bod 3.). Rímska rota je cirkevný súd: **apoštolský**: je ustanovený pápežom, aby vykonával apoštolsko-sudcovskú službu pre celú cirkev; **riadny**: súdna moc, ktorou operuje tento tribunál je riadna, ale zároveň zástupná takým spôsobom, že je samým právom viazaná na úrad rotálneho sudcu; **kolégiový**: kauzy v tomto tribunáli sú posudzované kolégiom sudcov, ktoré sa nazýva *turnus* a ktoré pozostáva z počtu troch sudcov; **druhej a poslednej inštancie**: rota je zásadne riadnym odvolacím

intelektuálno-praktickej sféry. Na platné uzavretie manželstva v katolíckej cirkvi je absolútne potrebný aj primeraný stupeň psychologической zrelosti – dostatočný stupeň rozoznávacieho úsudku, ktorý sa nazýva aj praktickým úsudkom.

Rozoznávací úsudok (lat. *discretio iudicii*) je po technickej stránke: a) úsudok, teda rozumový úkon, b) tento úsudok vzniká na základe dvoch skutočností: 1) abstraktné poznanie veci, 2) konkrétna situácia. Rozum funguje tak, že obidve skutočnosti medzi sebou konfrontuje a na základe tejto konfrontácie zvažuje dôvody za a proti a až potom dá úsudok. Takýto úsudok je nazývaný rozoznávací alebo praktický úsudok (*discretio iudicii* alebo *iudicium practicum in rebus agendis*). Bersini hovorí, že rozoznávací úsudok zahŕňa v sebe zrelosť úsudku a citovú zrelosť. Tá prvá spočíva v tom, že človeku dobre funguje „*facultas critica*“, teda v konkrétnych situáciách je schopný dať praktický úsudok. Citová zrelosť zasa spočíva v tom, že človek nie je pod takým tlakom citov a pocitov, ktoré by ho zbavovali vnútornej slobody v rozhodovaní.¹³

Z nejakých príčin sa môže stať, že hoci človeku rozum dobre funguje – veci poznáva tak ako má – predsa dôjde k absencii alebo vade v praktickom úsudku. To znamená, že napriek dobrému abstraktnému poznaniu vecí i dobrému abstraktnému úsudku, človek sa v konkrétnej realite rozhodne zle, pretože zlyhala „*facultas critica*“, čiže nezvolil si predmet slobodne. Kánon 1095, bod 2. nazýva túto skutočnosť defektom rozoznávacieho úsudku.¹⁴

Stupeň tohto defektu u osôb, ktoré ním trpia, musí byť ťažký, teda taký, ktorý sa výrazne odchyľuje od normality a musí sa dotýkať podstatných manželských práv a povinností, ktoré si manželia majú navzájom dávať a prijímať. Tu ostáva presne nevyjasnená odpoveď na otázku, aké sú podstatné práva a povinnosti vzhľadom na manželstvo. José Castano hovorí: „Som presvedčený, že jurisprudencia musí stanoviť kritériá podstatnosti manželských práv a povinností, aby sa nerobili zneužitia z príliš voľnej interpretácie zákona“.¹⁵ Osoby, ktoré trpia ťažkým defektom rozoznávacieho úsudku, sú neschopné dať platný manželský súhlas, čiže manželstvo takýchto osôb je neplatné.

Príčiny spôsobujúce tento defekt sú: **neurózy, psychoneurózy a psychopatologické stavy**. Neuróza sa chápe ako narušenie nervového systému človeka, pričom rozum si zachováva riadnu funkčnosť. Psychóza sa opisne definuje ako funkčné narušenie rozumu, teda ide o mentálnu chorobu. Do kategórie psychóz sa zaraďujú: schizofrénia a poruchy nálady (afektívne maniodepresívne poruchy, cyklofrénia).¹⁶ Psychoneuróza je taká neuróza, ktorá je spojená aj s psychickým narušením človeka. Psychopatologický stav je zasa dedičné vyšinitie ľudskej povahy a inštinktu, ktoré spôsobuje to, že psychopat sám vnútorne trpí a potom okolo seba šíri konfliktnú a problematickú atmosféru.¹⁷

Alojz Chiapetta na túto tému hovorí: Neurózy sú charakterizované ako anomália alebo choroba emotívnej povahy (strach, depresia, fobie atď).¹⁸ V ťažšej forme sú doprevádzané aj somatickými prejavmi (triaska, búšenie srdca, veľká únava, nadmerné potenie sa a pod.).¹⁹

Pri psychóze ide o vážnu formu emotívnej a rozumovej choroby, ktorá do značnej miery zasahuje do štruktúry osobnosti človeka a robí ho nespôsobilým pre život v riadnych

tribunálom druhého a ďalšieho stupňa; porov. R. BRTKO Apoštolské tribunály, In *Duchovný pastier* 1 (2003) str. 17 – 24.

¹³ Porov. F. BERSINI *Il nuovo diritto canonico matrimoniale*, Torino 1985, str. 95.

¹⁴ Porov. J. DUDA *Katolícke manželské právo*, Spišské Podhradie 1996, str. 90 – 95.

¹⁵ J.F. CASTANO *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1994, 3. vyd., str. 337.

¹⁶ Porov. P. KLIMEŠ *Psychické príčiny neplatnosti manželstvá*, Olomouc 2004, str. 114 – 117.

¹⁷ Porov. M.F. POMPEDDA *Studi di diritto matrimoniale canonico*, Milano 1993, str. 21 – 33.

¹⁸ Takéto narušenie nervového systému sa prejavuje zmenami v správaní, uvažovaní a chovaní i napriek tomu, že postihnutý človek si spravidla uvedomuje odlišnosť svojich prejavov. Tieto poruchy sa tiež prejavujú habituálnym stavom nerozhodnosti, nepokojom, nervozitou, úzkosťami a podobne; na túto tému tiež porov. M. VÁGNEROVÁ *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 1999, str. 204 – 213.

¹⁹ L. CHIAPETTA *Il matrimonio*, Roma 1990, str. 207 – 210.

interpersonálnych vzťahoch. Najdôležitejšími formami sú schizofrénia, paranoja a maniacko-depresívna psychóza. Schizofrénia je psychické rozdvojenie osobnosti a v ťažšej forme sa prejavujú aj halucinácie. Schizofrénia je duševná porucha, ktorá sa prejavuje narušením myslenia a vnímania, poruchou emotivity a osobnostnej integrity. Nemocný žije v dvoch realitách: v chorobne skreslenom fantazijnom svete a v realite každodenného života. Schizofrenik považuje svoj imaginárny svet za svet reálny, svoje vysnívané podmienky k životu za skutočné a je presvedčený, že bez nich nemôže žiť. Paranoja sa prejavuje nutkavým správaním rôzneho typu: mánia prenasledovania (osoba si myslí, že ju stále niekto prenasleduje), erotická mánia (osoba sa eroticky chce realizovať aj neviazaným spôsobom), megalománia (mánia, resp. presvedčenie o vlastnej veľkosti, nadhodnocuje vlastné schopnosti a je drsne egocentricky zameraná: všetko má slúžiť preto, aby sa ona mohla realizovať). Pri maniacko-depresívnej psychóze ide o striedanie obdobia hyperaktivity s obdobím depresie. Vo fáze mánie „hýri“ myšlienkami, plánmi, aktivitami, eufóriou a nebrzdenou fantáziou. Vo fáze depresívnej sa utiahne do seba a upadá do pesimizmu a beznádeje až depresie.²⁰

Psychopatológia sa vyznačuje patologickou anomáliou osoby, ktorá zasahuje oblasť emotívnu (rozum ostáva nenarušený) a človek nezvláda vlastnú emotívnosť. To sa prejavuje rôznym spôsobom: nestálosť v povahe, nevyspytateľnosť v správaní, fanatizmus, citová nezrelosť, impulzivnosť, pocit menejcennosti, egocentrizmus a pod.²¹

2.2.3 Vada nemožnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva na základe psychických príčin (CIC – 1983: kán. 1095, 3; CCEO – 1990: kán. 818, 3)

Text kánona 1095 bod 3 Kódexu kánonického práva 1983 znie:

„Uzavrieť manželstvo sú nespôsobilí tí [...], 3. ktorí z dôvodov psychickej prirodzenosti nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva“.

Antonio Abate výstižne opisuje uvedenú vadu manželského súhlasu týmito slovami: „Môže sa stať, že jedna stránka, hoci je spôsobilá dať manželský súhlas so všetkým, čo prináleží k jeho štruktúre (čiže osoba aj rozumovo pochopí a dá aj praktický úsudok ohľadne podstatných manželských práv a povinností [...]), fakticky nie je schopná (lat. *incapax*) zabezpečiť realizáciu toho, k čomu sa manželským súhlasom zaväzuje“.²²

Nemožnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva na základe kán. 1095, bod 3, musí existovať v momente uzatvárania manželstva, lebo len vtedy je subjekt nespôsobilý dať platný manželský súhlas.²³ Je nutné tiež zdôrazniť skutočnosť, že nie samotné neplnenie si

²⁰ Porov. R. PALOMBI I disturbi di personalita' e la loro valutazione canonica, In AAVV. *L'incapacita' di intendere e di volere nel diritto matrimoniale canonico (can. 1095 nn. 1 – 2)*, Roma 2000, str. 171 – 180.

²¹ „Usually the serious lack of discretionary ability is due to some form of psychopathy or personality disorder which has a grave affect on the intellect. Similarly, the exercise of judgment, while not totally impaired, may be significantly diminished due to a nervous disorder. This disorder may be permanent or transitory. In either case, it must be so serious that at the time of consent the person affected is incapable of marital consent. The mere fact of a personality or nervous disorder in itself does not necessarily lead to the conclusion of a lack of due discretion; rather, what must be determined is the gravity of the condition and its actual effect on the intellectual capacity to evaluate the decision or the ability of the will to choose freely“. Th.P. DOYLE, *Commentary on the can. 1095*, In AA.VV. *The Code of Canon Law. Text and Commentary*, New York – Mahwah 1985; taktiež porov. F.A. AZNAR *El nuevo derecho matrimonial canónico*, Salamanca 1985, str. 261 – 263.

²² A. M. ABATE *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Roma 1985, str. 43.

²³ Osobitným problémom je skutočnosť, či táto nemožnosť existujúca v momente uzatvárania manželstva musí byť aj trvalá. Mnohí autori tvrdia, že áno, a to preto, lebo ak by táto nemožnosť v momente uzatvárania manželstva nebola trvalá, ale len prechodná (teda človek by sa z nej mohol uzdraviť), už by nešlo o nemožnosť, ale len o ťažkosť, ktorá nerobí uzatváranie manželstva neplatným, porov. J.F. CASTANO *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1994, 3. vyd., str. 343.

podstatných manželských povinností robí manželstvo nulitným, ale nemožnosť vziať ich na seba.²⁴

Psychické príčiny, ktoré znemožňujú vziať na seba podstatné záväzky manželstva, sú podľa cirkevnej jurisprudencie nasledovné: homosexualita, transexualizmus, sadizmus, alkoholizmus, drogová závislosť... Všetky tieto psychické anomálie spôsobujú neplatnosť manželstva, ak existujú v takom stupni, že subjekt nie je schopný dať platný manželský súhlas.²⁵

3. Účasť znalca na príkaz sudcu

Okrem vyššie uvedených prípadov a v duchu kánona 1574²⁶ Kódexu kánonického práva z roku 1983 sudca môže aj sám rozhodnúť o potrebe znaleckého skúmania, ak príde k záveru, že k objektívnemu zisteniu pravdy je nutná pomoc odborníka. Napríklad účinkovanie **psychológa** môže byť extrémne dôležité pri skúmaní neplatnosti manželstva z týchto titulov: a) násilie a strach, b) simulácia, c) omyl vo vlastnostiach osoby, d) podvod. Účasť **gynekológa** alebo **sexuológa** môže byť potrebná pri riešení káuz neplatnosti manželstva z titulu podvodu v prípade sterility.²⁷

3.1 Násilie a strach

Kánon 1103:

Neplatné je manželstvo uzavreté pod nátlakom alebo z veľkého strachu, vyvolaného zvonku, hoci aj neúmyselne, od ktorého ak sa chce niekto oslobodiť, je nútený vybrať si manželstvo.

Slovník slovenského jazyka opisne definuje strach ako „tísnivý pocit človeka vyvolaný hroziacim nebezpečenstvom“.²⁸ Znenie kánona 1103²⁹ sa dá synteticky a prehľadne vyjadriť nasledovne. Strach, ktorý robí neplatné manželstvo:

- a) musí pochádzať zvonka,
- b) musí byť veľký,
- c) účinkom tohto veľkého strachu je, že subjekt sa rozhodne uniknúť pred týmto strachom vstupom do manželstva.

Len veľký strach zneplatňuje manželstvo. Veľkosť strachu sa však meria v závislosti na konkrétnej osobe, ktorá ho znáša, ktorá trpí. A preto kľúčové slovo „ťažký“ neznamená len absolútne ťažký, ale tiež relatívne ťažký, teda v závislosti na konkrétnej osobe. Preto

²⁴ G. ZUANAZZI La capacita' intellettuale e volitiva in rapporto al matrimonio canonico: aspetti psicologici e psichiatrici, In AA.VV. *L'incapacita' di intendere e di volere nel diritto matrimoniale canonico (can. 1095 nn. 1 – 2)*, Roma 2000, str. 298.

²⁵ „The law does not specify which types of psychic causes can incapacitate one for marriage nor does it give a partial listing of disorders which have a detrimental effect on the marital community. However, the marriage committee clearly intended to include not simply sexual anomalies but also other psychological disorders which affect the personality. The diagnosis of a disorder, even a tentative one, is a clinical and not a juridical issue. The classifications of and terminology related to the various disorders change, and court experts themselves often differ about the precise classification of an obvious disorder“. Th.P. DOYLE, *Commentary on the can. 1095*, in AA.VV., *The Code of Canon Law. Text and Commentary*, New York – Mahwah 1985.

²⁶ Text kánona 1574: „Pomoc znalcov treba využiť vždy, keď sa podľa predpisu práva alebo sudcu ich zisťovanie a posúdenie, opierajúce sa o kritériá odbornosti alebo vedy, vyžadujú na potvrdenie nejakého faktu alebo na objasnenie pravej povahy nejakej veci“.

Taktiež porovnaj kán. 1255 CCEO – 1990, ktorého text je v podstate identický s textom kánona 1574.

²⁷ Porov. P. HOLEC *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*, Prešov 1997, str. 47.

²⁸ *Slovník slovenského jazyka*, IV. diel, S – U, Bratislava 1964, SAV, str. 267.

²⁹ Porov. kán. 825 CCEO – 1990.

súdnaznalecký posudok psychológa je veľmi dôležitý a môže pomôcť sudcovi klasifikovať strach, a tak vniesť viac svetla do kauzy.³⁰

3.2 Simulácia manželstva alebo niektorej jeho podstatnej vlastnosti

Kánon 1101:

§ 1. Prezumuje sa, že vnútorný súhlas sa zhoduje so slovami alebo znakmi, použitými pri slávení manželstva.

§ 2. Ak však niektorá stránka alebo obidve stránky pozitívnym úkonom vôle vylučujú samo manželstvo alebo niektorý podstatný prvok, alebo niektorú podstatnú vlastnosť manželstva, uzavierajú ho neplatne.

Slovník slovenského jazyka opisuje simuláciu ako „predstieranie, pretvarovanie sa“.³¹ Simulácia manželského súhlasu sa dá opisne vyjadriť aj nasledovne:

- a) človek koná manželský súhlas navonok;
- b) vnútorné rozhodnutie vôle alebo chýba, alebo je celkom iné;
- c) medzi vonkajším prejavom a vnútorným rozhodnutím existuje nesúlad;
- d) aby sa tento nesúlad nazýval simuláciou, musí byť vedomý a chcený.

Nie každá simulácia robí manželstvo neplatným, ale iba tá, ktorej predmetom je samotné manželstvo alebo podstatný prvok manželstva, alebo podstatná vlastnosť manželstva. Predmetom simulácie pri uzavieraní manželstva môže byť napríklad manželská zmluva, celoživotné spoločenstvo muža a ženy, plodenie detí, výchova detí, dobro manželov, vernosť, nerozlučiteľnosť a pod. Aby bolo dokázaná neplatnosť manželstva, v duchu kánona 1101 § 2 simulácia sa musí uskutočniť pozitívnym úkonom vôle. Preto súdny znalec musí z tohto pohľadu zhodnotiť kvalitu súhlasu snúbencov.³²

3.3 Omyl vo vlastnostiach osoby, ak je táto vlastnosť chcená priamo a na prvom mieste

Kánon 1097:

§ 1. Omyl v osobe robí manželstvo neplatným.

§ 2. Omyl vo vlastnosti osoby, hoci je dôvodom na zmluvu, nerobí manželstvo neplatným, ak táto vlastnosť nie je priamo a zásadne chcená.³³

Omyl je nepravdivý úsudok o nejakej skutočnosti. Rozum poznáva nejakú realitu, avšak ju poznáva nesprávne, nepravdivo. Teda ak rozum vydá úsudok na základe nepravdivého poznania, ide o omyl. Uvedený kánon 1097 opisuje situáciu, keď jedna stránka uzatvára manželstvo s druhou stránkou a tá druhá nie je taká, ako si to o nej tá prvá stránka myslí. Čiže nejde o omyl v osobe, ale o omyl vo vlastnostiach osoby.

Podľa ontológie vlastnosť je akcident, ktorý bližšie určuje podstatu. V súvislosti s kánonom 1097 § 2 je potrebné poznamenať, že tou vlastnosťou, ktorá môže spôsobiť neplatnosť manželstva, môže byť akákoľvek vlastnosť, ale táto vlastnosť musí byť priamo chcená a na prvom mieste.

Obsahom slova „chcieť“ je úkon vôle, ktorým si človek stanovuje svoje rozhodnutie dosiahnuť nejaký cieľ. V prípade kánonu 1096 § 2 je týmto cieľom, ktorý si stanovila jedna stránka, nejaká vlastnosť druhej manželskej stránky. Obsahom slova „priamo“ je to, že stránka chce nejakú vlastnosť druhej stránky a chce práve túto konkrétnu vlastnosť, čiže

³⁰ O problematike veľkosti strachu porov. O. GIACCHI, *Il consenso nel matrimonio canonico*, Milano 1968, 3. vyd., str. 199 – 231; J.F. CASTANO *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1994, 3. vyd., str. 419 – 425.

³¹ *Slovník slovenského jazyka*, IV. diel, S – U, Bratislava 1964, SAV, str. 81.

³² Porov. kánon 824 CCEO – 1990, ktorého text je v podstate identický s kánonom 1101 CIC – 1983.

³³ Porov. kánon 820 CCEO – 1990, ktorého text je v podstate identický s kánonom 1097 CIC – 1983.

nechce ju len všeobecne. Obsahom termínu „na prvom mieste“ je to, že stránka chce istú vlastnosť druhej stránky viac než všetko iné.³⁴

3.4 Podvod³⁵

Kán. 1098:

Kto uzaviera manželstvo oklamáný podvodom, vykonaným na získanie súhlasu ohľadne nejakej vlastnosti druhej stránky, ktorá svojou prirodzenosťou môže ťažko narušať manželské spolunažívanie, uzaviera ho neplatne.³⁶

Známy rímsky právnik Labeo³⁷ definuje podvod ako „*omnis calliditas, fallatia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum, alterum adhibita*“ (De dolo malo, 1.1 § 2, D, IV,3) – každá chytráckosť (prefikanosť), pretváрка, machinácia spôsobená inému, aby bol uvedený do ťažkostí, stavu poškodenia, oklamania.

Stanislav Zvolenský definuje podvod ako „*každé úskočné, podvodné a neúprimné konanie zo strany jedného partnera v situácii, v ktorej sa očakáva a vyžaduje úprimnosť*“.³⁸

Inštitút podvodu môžeme opisne vyjadriť nasledovným spôsobom.

- a) pri podvode vystupujú najmenej dve osoby, z ktorých jedna úmyselne klame a druhá je oklamaná, teda podvodník svojím premysleným správaním tak pôsobí na intelekt toho druhého, aby ho dostal do omylu. Omyl je vlastne nepravdivé poznanie alebo nepravdivý úsudok (*falsum iudicium*).
- b) je potrebné ešte zdôrazniť, že osoba, ktorá klame a podvádza, to robí úmyselne.
- c) cieľom takejto činnosti podvodníka je nasmerovať oklamánú osobu k tomu, aby vykonala istý právny úkon – v našom prípade, aby oklamaná osoba vykonala manželský súhlas, teda vstúpila do manželstva.

Vzhľadom na tému tohto článku je potrebné pri výklade kánona 1098 upriamiť pozornosť najmä na predmet takéhoto omylu, t. j. na vlastnosť stránky, ktorú „podvodník“ zakrýva a zatajuje a ktorá zo svojej povahy by mohla ťažko narušiť manželské spolužitie. O tom, že musí ísť o vlastnosť druhej stránky, ktorá musí existovať už v čase uzatvárania manželstva, niet pochyb. Problémy a nejednotnosť cirkevných právnikov nastávajú vtedy, ak treba už konkrétne definovať „*vlastnosť, ktorá už zo svojej prirodzenosti môže ťažko narušať manželské spolužitie*“ (kán. 1098), lebo ako je zrejmé formulácia kánona je dosť všeobecná. Profesor Castano výstižne opisuje takúto vlastnosť dvoma charakteristikami: a) musí to byť vlastnosť objektívna, t. j. vlastnosť, ktorá neexistuje len v mysli nejakej osoby; b) negatívny dopad takejto vlastnosti treba hodnotiť podľa subjektívnych daností spomínaného subjektu, pretože ľudské osoby majú rôznu vnútornú konštaláciu, t. j. tá istá vlastnosť môže byť pre jedného veľmi ťažkou, ale pre iného nie.³⁹

Na záver tejto časti vymenujeme niektoré tieto konkrétne vlastnosti: a) nemožnosť dosiahnuť „*bonum coniugum*“ chápane v širšom zmysle slova ako dobro fyzické, duchovné

³⁴ Porov. J. DUDA *Katolícke manželské právo*, Spišské Podhradie 1996, str. 117.

³⁵ Slovník slovenského jazyka slovo podvod vysvetľuje ako: a) úmyselné oklamanie; b) trestný čin, spočívajúci v tom, že páchatel uvedie niekoho do omylu a tým ho poškodí na majetku alebo na právach; porov. *Slovník slovenského jazyka III.*, Bratislava 1963, str. 158.

³⁶ Je nutné spomenúť kánon 125 Kódexu kánonického práva 1983, ktorý stanovuje takýto princíp. Juridický úkon spôsobený podvodom je platný, ak právo neurčuje niečo iné. V našom prípade však zákonník kánonom 1098 výslovne stanovuje niečo iné, a teda kánon 1098 je vlastne výnimkou v súvislosti s kánonom 125. Kvôli úplnosti je užitočné pripomenúť, že text kánona 125 § 2 je v podstate identický s textom kánona 932 CCEO - 1990.

³⁷ Pôvodca prokuliánov – **Marcus Antistius Labeo** – republikán, žil na prelome starej a našej éry. V politických názoroch bol konzervatívny. Nebolo mu priznané právo dávať dobrozdania (*ius respondendi*). Vo vedeckej práci bol – naopak – pokrokový. Zanechal po sebe bohatú spisbu, okolo 400 kníh, z ktorých sa zachovali zlomky.

³⁸ S. ZVOLENSKÝ *Manželský súhlas získaný podvodom*, In *Acta Facultatis Theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, Bratislava 2001, roč. 1., č. 1., str. 50.

³⁹ porov. J. F. CASTANO *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1994, 3. vyd., str. 398.

psychické, sociálne; b) nespôsobilosť vychovávať deti; c) sterilita; d) tehotenstvo od iného; e) závislosť na drogách; f) fyzické alebo morálne vlastnosti; g) bohémsky štýl života; h) prostitúcia; ch) odsúdenie na ťažký trest a pod.⁴⁰

4. Účasť znalca na žiadosť stránok

Na základe predpisu kánona 1527⁴¹ môžu aj stránky požiadať o znalecký posudok. Stránky majú právo vždy žiadať sudcu o znalecký posudok. Žiadosť stránok ešte sama osebe nie je pre sudcu záväzná. Ale inapriek tomu stránky majú právo vyvíjať tlak na sudcu a presvedčiť ho o dôležitosti tohto dôkazového prostriedku, aby nakoniec nariadil účinkovanie znalca. Sudca môže žiadosť stránok aj zamietnuť, ak je presvedčený, že je neopodstatnená.

Stránky môžu predložiť dokumenty, ktoré vypracovali súkromní znalci, ktorí sú v kánonickom práve označení ako mimosúdni. Avšak aby takíto znalci mohli aktívne vstúpiť do procesu (skúmať výpovede stránok, nahliadnuť do procesných spisov, zúčastniť sa na znaleckom zisťovaní), musia byť schválení sudcom (porov. CIC – 1983: kán. 1581 a CCEO – 1990: kán. 1262).⁴²

5. Požadované kvality súdneho znalca

Súčasne platný zákonník kánonického práva (CIC - 1983) neobsahuje časť, v ktorej by sa systematickým spôsobom hovorilo o tejto téme. Kódex sa tejto problematike priamo venuje len v kánone 1576, a to spôsobom, že hovorí o príčinách, pre ktoré môžu byť znalci vylúčení z plnenia im zverenej úlohy alebo pre ktoré možno proti nim podať námietku. Tieto príčiny však prezentujú kvality súdneho znalca, ale len z negatívneho aspektu. Kánon 1576 znie: „Z tých istých dôvodov ako svedok sa vylučujú aj znalci alebo ich možno odmietnuť“.⁴³ Na základe dikcie uvedeného kánona je teda potrebné citovať predpis 1550 § 2, ktorý vynenuvára všetkých tých, ktorým pozitívne právo zabraňuje svedčiť, a teda aj vystupovať v úlohe súdnych znalcov.

V zmysle kánona 1550⁴⁴ nesmú vystupovať v súdnom konaní ako znalci:

- a) procesné strany;
- b) tí, ktorí vystupujú v mene stránok: patróni stránok, kurátor;
- c) sudca a jeho pomocníci: notár, kancelár, obhajca zväzku;
- d) advokáti a iní, ktorí stránkam v tej istej kauze pomáhajú alebo pomáhali, lebo sú osobne zainteresovaní a ich znalecký posudok by preto nemusel byť objektívny;
- e) z dôvodu ochrany spovedného tajomstva zvláštnou skupinou vylúčenou z úlohy súdnych znalcov v procese sú kňazi, lebo by mohli vyzradiť to, čo sa dozvedeli zo spovede. Kňazom sa zakazuje vykonávať túto úlohu aj vtedy, keby ich penitenti oslobodili od zachovania spovedného tajomstva.

⁴⁰ D. FALTIN Nedostatok manželského súhlasu z dôvodu podvodu, In *Ius et iustitia* 4., Spišské Podhradie 1995, str. 206; E. GRAZIANI Rivelanza del dolo nel consenso matrimoniale, In *AAVV., Il dolo nel consenso matrimoniale*, Roma 1972, str. 3 – 11.

⁴¹ Text kánona 1527 znie:

§ 1. Možno predložiť dôkazy akéhokoľvek druhu, ktoré sa zdajú užitočné pre rozsúdenie kauzy a sú dovolené.

§ 2. Ak stránka žiada, aby dôkaz, ktorý sudca zamietol, bol prijatý, sám sudca má o tom čo najrýchlejšie rozhodnúť.

Aj v tomto prípade text kánona 1527 je v podstate identický s textom kánona 1208 CCEO – 1990.

⁴² J.M. ARROBA CONDE: *Diritto processuale canonico*, Roma 1996, 3. vyd., str. 420 – 421.

⁴³ Porov. kánon 1257 CCEO – 1990.

⁴⁴ Porov. kánon 1105 CCEO – 1990.

Je zrejmé, že týmito zákazmi chcel cirkevný zákonodarca zabezpečiť objektivitu, neustrannosť a kvalitu znaleckého posudku a tým následne aj možnosť dopátrania sa procesnej pravdy o platnosti či neplatnosti manželstva.

Právom predpísané kvality súdneho znalca je potrebné hľadať aj mimo kódexu. Podľa cirkevného sudcu Petra Holca súdny znalec v procese neplatnosti manželstva „musí to byť odborník vo vedách o človeku, lebo to, čo sa v manželskej zmluve dáva a prijíma, predmet zmluvy, je muž a žena. Aj znalec je človek, a keďže len podobné poznáva podobné, preto by aj sám znalec mal mať zdravé zásady svojho ľudského správania“.⁴⁵

Zo samotnej povahy a niekedy aj extrémnej dôležitosti tohto právneho inštitútu vyplýva, že okrem už kódexom spomenutých obmedzení, znalec v procese neplatnosti manželstva musí mať navyše aj kvality vedeckého a etického charakteru. Duch cirkevných zákonov, ktoré hovoria o laikoch poskytujúcich účinnú pomoc cirkevným osobám a inštitúciám, jasne indikuje, že súdni znalci musia okrem intelektuálnych mať aj etické vlastnosti. Takéto kvality vyplývajú najmä z kánonu 228 § 2, ktorý od všetkých laikov, ktorí poskytujú cirkvi odbornú pomoc, sa vyžaduje: „náležitá učenosť, rozumnosť a bezúhonnosť“.⁴⁶

5.1 Odborné kvality

Súdni znalci v procese manželskej nulity podávajú odbornú reláciu, týkajúcu sa zdravotného stavu osoby. „Nestačí, že si [znalci] vlastnou usilovnosťou získali rozsiahle vedomosti alebo že dlhoročnou praxou nadobudli schopnosť správneho posúdenia zdravotného stavu, ako je to pri rôznych ľudových liečiteľoch [...]. Musia mať diplom o ukončenom vzdelaní v danom lekárskom odbore, prípadne o ďalšej špecializácii“.⁴⁷

V manželských sporoch si sudca najčastejšie povoláva ako znalcov gynekológov, sexuológov, hematológov, pôrodníkov, ale hlavne psychiatrov a psychológov. Niektorí cirkevní sudcovia zo svojej súdnej praxe upozorňujú na skutočnosť, že psychológovia môžu vo svojej relácii niekedy podľahnúť omylu (akejsi profesionálnej deformácii myslenia), lebo predmetom ich odbornej práce býva často zachraňovať manželstvo. Mylné uvažovanie takýchto psychológov spočíva najmä v tom, že ak prostredníctvom svojej odbornosti nedokážu presvedčiť manželov, aby spolu obnovili svoje spolužitie, tak z toho robia konklúziu, že je nemožné, aby manželskí partneri spolu žili, a že nie sú stvorení jeden pre druhého... Takýto znalecký posudok je neakceptovateľný, ak je založený len na samotnom fakte nezdaru manželstva bez diagnostického uvedenia vážnych mentálnych defektov chorobného alebo charakterového, psychopatického alebo abnormálneho typu.⁴⁸ Na záver tejto časti je nutné pripomenúť, že hodnotenie znaleckých posudkov musí podliehať kritickej analýze zo strany sudcu, ktorý v prípade pochybností môže požiadať o vypracovanie súdnoznaleckého posudku iného alebo iných znalcov.⁴⁹

5.2 Etické kvality

Morálne kvality znalca zvyšujú záruku toho, že podá pravdivú reláciu a že pri vyšetrovaní stránok bude používať eticky dovolené metódy. V roku 1986 pápežská

⁴⁵ P. HOLEC *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*, Prešov 1997, str. 58.

⁴⁶ Kánon 228 na túto tému hovorí:

§ 1. Laici pokladaní za súcich sú spôsobilí, aby ich posvätní pastieri prijímali do tých cirkevných úradov a na tie úlohy, ktoré podľa predpisov práva môžu vykonávať.

§ 2. Laici, ktorí sa vyznačujú náležitou učenosťou, rozumnosťou a bezúhonnosťou, sú spôsobilí ako znalci alebo poradcovia aj v radách podľa normy práva poskytovať pastierom Cirkvi pomoc.

Text kánona 228 § 2 CIC – 1983 je analogický s textom kánona 409 § 1 CCEO – 1990.

⁴⁷ P. HOLEC *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*, Prešov 1997, str. 59.

⁴⁸ Porov. U. TRAMMA *Annotazioni sparse in tema di periti*, In *Studi giuridici XVII*, 1988, str. 203 – 209.

⁴⁹ Porov. M. F. POMPEDDA *Studi di diritto processuale canonico*, Milano 1995, str. 186.

kongregácia pre sviatosti vydala inštrukcie o procese týkajúceho sa nekonzumovaného manželstva, v ktorom na tému súdneho znalca výslovne hovorí: „[vyšetrujúci sudca] nech dbá na to, aby pri vypočúvaní ženy, ktorá je procesnou stranou, nech je prítomný lekár, ktorý je vážený pre svoje náboženské presvedčenie, morálku a vek [...]“⁵⁰ Je prirodzené, že tak citlivé záležitosti, ako sú telesné prehliadky manželských stránok, nemôžu byť zverené znalcovi, ktorý v oblasti etického správania nepožíva dobrú povesť. Tým by utrpela prestíž cirkevného súdnictva a otvorila by sa možnosť za peniaze získať taký posudok, aký stránke vyhovuje.

6. Menovanie znalca

Existujú tri rozličné okolnosti, ktoré majú vplyv na menovanie súdneho znalca v procese:

- a) úradní znalci trvalo spolupracujú s cirkevným súdom a sú vymenovaní sudcom, po vypočutí mienky procesných strán, promotora spravodlivosti a obhajcu manželského zväzku;
- b) súkromní znalci sú takí, ktorých navrhujú procesné strany a ktorých môže, ale i nemusí sudca schváliť;
- c) samotné procesné strany môžu predstaviť rôzne relácie, ktoré už boli vystavené v minulosti pred začatím procesu. O prijatí takýchto dôkazových prostriedkov musí opäť rozhodnúť sudca, ktorý ich môže uznať za dostatočné, hodnoverné a postačujúce na vyriešenie prípadu, a tým nevzniká potreba menovania súdneho znalca. Prijatie takéhoto dôkazového prostriedku je závislé od opatrného rozhodnutia sudcu, ktorému musí predchádzať vypočutie procesných stránok a vylúčenie podozrenia z korupcie či podvodu (kánón 1575). Pri predstavení posudkov z minulosti je veľmi pravdepodobná aj taká eventualita, že jedna z procesných strán nebude súhlasiť s prijatím takejto relácie do procesu a zároveň bude žiadať o vypracovanie nového posudku úradným znalcom. Aj v takom prípade sudca musí rozhodnúť.

7. Formy znaleckého posudku

Sudca pozýva úradného znalca do procesu prostredníctvom dekrétu, v ktorom mu zároveň indikuje sporné alebo nejasné miesta v kauze a žiada ho o ich vysvetlenie.⁵¹ Sudca po vypočutí znalca je rovnako povinný stanoviť lehotu, v ktorej je potrebné vykonať zisťovanie a predložiť reláciu. Súdnemu znalcovi je potrebné zaslať všetko to, čo potrebuje na riadne a verné vykonanie svojej úlohy. Predovšetkým sú to procesné spisy (žaloba, vyhlásenia strán, výpovede svedkov), ako aj iné dokumenty (klinického charakteru) a informačné materiály, ktoré môžu byť znalcovi užitočné (napr. kaligrafie).

Znalecký posudok musí mať vždy písomnú formu. Podstatu posudku tvorí tzv. *votum* (hodnotenie), ďalej *argumenty*, na ktorých sa votum zakladá, a predstavenie postupu, ktorý znalec použil pri vyšetrovaní stránky. V prípade plurálneho znaleckého posudku (ktorý v súčasne platnej kánonickej legislatíve už nie je vôbec povinný) každý znalec je povinný vypracovať individuálnu reláciu, na základe ktorých sa vypracuje spoločný znalecký posudok, ktorý podpíše každý z nich a v ktorom sú zaznamenané aj rozdielnosti v mienkach. Pri samotnom výkone znaleckého posudku nemajú asistovať ani sudca, ani notár. Ale ak sudca predvolá súdneho znalca na dodatočné vypočúvanie, ktoré nie je povinné, vtedy musí byť

⁵⁰ CONGREGATIO PRO SACRAMENTIS Litterae circulares *De processu super matrimonio rato et non consumato*, in: EV 10/ 1012 – 1044.

⁵¹ Kán. 1577 – § 1. Sudca so zreteľom na to, čo sporové stránky prípadne uviedli, má svojim dekrétom určiť jednotlivé body, na ktoré sa musí práca znalca zamerať.

§ 2. Znalci majú dať k dispozícii spisy kauzy a iné listiny a pomôcky, ktoré môže potrebovať na riadne a verné vykonanie svojej úlohy.

§ 3. Sudca má po vypočutí znalca určiť čas, v ktorom treba vykonať zisťovanie a predložiť správu.

Text tohto kánona je v podstate identický s textom kánona 1258 CCEO – 1990.

vždy prítomný notár. Na takomto eventuálnom vypočúvaní súdneho znalca môžu byť prítomní okrem notára aj promótor spravodlivosti, obhajca manželského zväzku a tiež i advokáti stránok.⁵²

8. Hodnotenie znaleckých posudkov

Ohodnotenie prináleží sudcovi, lebo sudca je „*peritus peritorum*“ znalec znalcov. Sudca je v prvom rade povinný pozorne preštudovať celú expertízu znalca a dať ju do súvislosti so všetkými ostatnými indíciami, dôkazmi či okolnosťami prípadu. Sudca ako znalec znalcov nemôže nekriticky prebrať závery znalcov, lebo znalec sa pohybuje len v zúženej sfére svojej vedy a odpovedá na špecifické otázky. Znalec iba poskytuje elementy týkajúce sa jeho špecifickej kompetencie, napríklad druh a stupeň psychických a psychiatrických realít.⁵³ Preto sudca musí zhodnotiť kauzu komplexným spôsobom ako celok, a teda musí ju vidieť v kontexte spolu so všetkými dôkazovými prostriedkami (výpoveďami stránok, svedkov, dokumentmi a aj znaleckým posudkom). Ony spolu so znaleckým posudkom prispievajú k formácii morálnej istoty o neplatnosti manželstva. Na záver tejto časti je nutné pripomenúť, že sudca hodnotí znalecký posudok podľa svojho slobodného uváženia, a to v súvislosti so všetkými ostatnými okolnosťami prípadu. A tak sa môže stať, že sudca sa nestotožní s názorom súdneho znalca, ale vtedy to musí v rozsudku patrične zdôvodniť. Prikazuje mu to kánon 1579 § 2. Z druhej strany sudca nemôže nevedeckým spôsobom ignorovať závery znaleckého posudku, pretože v tejto odbornej oblasti je menej kompetentný ako znalec.

Literatúra

- ABATE A. M. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Roma 1985, Paideia Editrice
- ARROBA CONDE J. M. *Diritto processuale canonico*, Roma 1996, 3. vyd., EDIURCLA, ISBN 88-85081-07-X
- BERSINI F. *Il nuovo diritto canonico matrimoniale*, Torino 1985
- BIONDI B. *La distinzione tra perizia e testimonianza*, in: *Foro italiano* 4 (1937)
- BRTKO R. Apoštolské tribunály, In *Duchovný pastier* 1 (2003)
- BRTKO R. Domáce násilie a neplatnosť cirkevného manželstva podľa kánonického práva, In *Notitiae ex Academia Bratislaviensi Iurisprudentiae II./2008*, str. 57 – 66
- CASTANO J. F. *Il sacramento del matrimonio*, Roma 1994, 3. vyd., Tipolitografia Pioda sas Roma
- CHIAPETTA L. *Il matrimonio. Manuale giuridico-pastorale*, Roma 1990, Edizioni Dehoniane – Roma, ISBN 88-396-0306-9
- DUDA J.: *Katolícke manželské právo*, Spišské Podhradie 1996, ISBN 80-7142- 041-7
- FALTIN D.: Nedostatok manželského súhlasu z dôvodu podvodu, In *Ius et iustitia* 4., Spišské Podhradie 1995
- HOLEC P. *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*, Prešov 1997, ISBN 80-7165-108-7
- LEGA M., BARTOCCETTI V. *Commentarius in Iudicia ecclesiastica*, vol. 3., Roma 1950
- KLIMEŠ P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, Olomouc 2004

⁵² Kán. 1678: § 1. Obhajca zväzku, patróni stránok, a ak je účastníkom súdneho konania, aj promótor spravodlivosti majú právo:

1. byť prítomní pri vypočúvaní stránok, svedkov, znalcov pri neporušení predpisu kán. 1559;

2. nahliadnuť do súdnych spisov, hoci aj nezverejnených, a preskúmať doklady predložené stránkami.

§ 2. Pri vypočúvaní, o ktorom sa hovorí v § 1, bod 1, nemôžu byť stránky prítomné.

⁵³ Porov. JÁN PAVOL II. *Prejav pred Rímskou Rotou* 5. febr. 1987, in AAS 79 (1987) 1458.

PALOMBI R. I disturbi di personalita' e la loro valutazione canonica, In AAVV. *L'incapacita' di intendere e di volere nel diritto matrimoniale canonico (can. 1095 nn. 1 – 2)*, Roma 2000
POMPEDDA M. F. *Studi di diritto processuale canonico*, Milano 1995, GIUFFRÉ EDITORE
TRAMMA U. Annotazioni sparse in tema di periti, In *Studi giuridici XVII*, 1988, Libreria Editrice Vaticana, str. 203 – 209
ZVOLENSKÝ S. Manželský súhlas získaný podvodom, In *Acta Facultatis Theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, Bratislava 2001, roč. 1, č. 1

Key words: expert, expert testimony, nullity of a church marriage, evidences

Summary

The study in a systematic way deals with the current church lawmaking with regard to acting of experts in a dispute of nullity of a church marriage. According to the worldwide statistics published by the Holy See there is an increasing number of disputes of nullity of a church marriage caused mostly by psychic disorders. Experts play an important role in these disputes, because their expert testimonies make an important contribution to moral certainty of a judge, who decided about nullity of a church marriage.

*JCDr. PaedDr. Róbert Brtko, CSc.
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín
e-mail: robert.brtko@flaw.uniba.sk*

Recenzent: *ThDr. JUDr. Leo Salvét, Th.D.*